

ДУШАН ДРЉАЧА

ИСЕЉЕНИЦИ ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ У ДУЛУТУ (МИНЕСОТА, САД) - према црквеним матицама -

Исељеници из Боке, средином XIX века, били су морнари и рибари, воћари и угоститељи у првој југословенској колонији у Њу Орлеансу, а затим у Бјути (Монтана). Повећано учешће исељеника из Црне Горе од 1902. године. Црногорци у рударским насељима Минесоте у западном Дулуту и Гери.

Узроци емиграције, посебно из Пиве и Никшићке области, с нарочитим обзиром на родовску и породичну структуру. Ланчани одласци на рођачком, кумовском и пријатељском принципу. Типичан механизам путовања, вишеструки уласци у САД, инверсне сеобе. Незнатне новине из Америке и погубне последице исељеништва у завичају. Маскулинитет наше исељеничке популације и каснија неусклађеност полне структуре - одлике почетног стадија емиграције. Учешће добровољаца из исељеништва у балканским ратовима у Првом светском рату.

"Спајање породица" до 1923. године. Након рударства, рад у челичанама и цементарама. Затварање тих погона у Гери, из еколошких разлога. Пресељавање у велике градове и друге државе САД у потрази за послом. Етнички мешовити бракови као најважнији чинилац културне асимилације. Најзад, настојање да се у захукталом индустријском друштву очувају неке основне вредности, пренете из црногорског завичаја.

Кључне речи: исељеништво, Црногорци-Пивљани, ланчани одласци, инверсне (повратне) сеобе, маскулинитет популације, добровољци у ратовима, етничка хетерогамија.

У првом организованом исељавању са југословенских простора учествовали су људи који долазе непосредно са Балкана и оснивају

југословенску колонију у Њу Орлеансу. Били су то претежно Хрвати са далматинских острва и Срби (тако су онда означавани) из Боке Которске и Далмације. У завичају су били морнари и рибари, па су тим послом наставили да се баве у новом насељу. Средином прошлога века, већина угоститељских локала и продавница воћа у том граду била је, како пише Бранко Чолаковић (БЧ, 1973, 107), у рукама Јужних Словена, посебно Далматинаца и Црногораца. Затим су, седамдесетих година прошлог столећа, Хрвати и Срби основали своје колоније у Сент Луису и Канзас Ситију, о чему је писао Лука Пејовић (ЛП, 1934, 17). Бокељи су, према писању Пера Слијепчевића, основали своју колонију у Бјути (Монтана), где су формирали "Бокешно братимство" (ПС, 1917, 48). Данас је то град са око 60.000 становника и српском етничком заједницом, окупљеном око православне цркве (БЕ, 1998, 4). А у Сан Франциску у Њујорку присуство Црногораца са огледало у називима друштвених организација: Српско-црногорско литерарно и добротворно друштво, 1880, односно Српско-црногорски савез, 1905 (ПС, 1917, 41 и 45). У прекоморске земље се полазило из Бококоторског залива (Паштровићи), док су Хрвати кретали са острва Брача и Корчуле и полуострва Пелешца.

Ипак, све до краја XIX столећа у Северну Америку је отишао само мањи број Срба и Црногораца, а знатније повећање њиховог учешћа бележи се од 1902. године (БЧ, 1973, 36). Примера ради, из Велике Британије, Ирске и Француске број исељеника од средине прошлога века је од почетних неколико стотина људи нарастао до неколико десетина и стотина хиљада, што је случај и са имигрантима из Аустро-Угарске, посебно од 1881. године до Првог светског рата. Свој апсолутни максимум усељавање Бугара, Срба и Црногораца у САД је достигло 1907. године кад и Италијана, затим досељеника из Аустро-Угарске и Грка. При томе, треба нагласити да су Срби и Црногорци, због јединства вере, збрајани на америчком тлу заједно, као Хрвати и Словенци.

Предмет мојих разматрања у овом прилогу су подаци о исељеницима из Црне Горе у минијатурној српској колонији у Гери (Gary), у близини Дулута. И у њој, лица црногорског порекла чине мањи део данашње популације, док их је у нешто знатнијем броју било до Првог светског рата у периферијској улици западног Дулута (Raleigh St.). Црногораца и Срба има затим у још две јужнословенске колоније рударске области Минесоте (Iron Range): у Чизому (Chisholm) у Хибингу (Hibbing). Своја разматрања заснивам на временски ограниченом учесничком посматрању приликом двомесечног студијског боравка 1985. године у Минесоти, на подацима из матичних књига Српске православне цркве Светог Ђорђа у Дулуту (од 1923-1985), јубиларним црквеним споменицима и оскудним локалним изворима. Ту грађу настојао сам да обогатим наводима из радова напред поменутих писаца,

посебно врсног истраживача, универзитетског професора географије Бранка Чолаковића, који у Минесоти живи и ради од краја педесетих година. Од највеће помоћи су ми била још три значајна дела: студија Новице Ракочевића, најновија књига Милана Сарића "Никшићка област (1878-1918)" и капитално дело о Пиви, одакле је већина црногорских насељеника у Гери, из пера академика Обрена Благојевића, уз занимљив податак из његовог животописа да се и он сам родио управо у Дулуту.

1.

Аустрија, касније Аустро-Угарска, у XIX спречавала је успоставу заједничке границе између Црне Горе и Србије, а после Берлинског конгреса наметнула је забрану држања ратне флоте и изградњу путева у приморском појасу (НР, 1983, 15-6). Вршила је снажан економски притисак на Црну Гору, што су посебно осећали сељаци (скупа индустријска роба за јевтине пољопривредне производе), који су и иначе били погођени неприродно повученим границама, које су им често половиле имања у корист окупираних херцеговачких предела. Чак је и аустријски новац, све до 1914. године, био у оптицају у Црној Гори (НР, 1983, 17).

"Крајем прошлог, а нарочито почетком овог вијека, дошло је до масовног одлажења у Америку. У жељи да по сваку цијену оду у богату Америку, у нади да ће тамо брзо зарадити и дугове вратити, сељаци су се задуживали под врло неповољним условима, узимајући на зајам по 150 фиорина, колико је отприлике било потребно за путни трошак, и дајући у разним облицима признанице на неколико пута веће износе. Године 1906. у Америку је из Пиве било отишло близу 300 људи (ОБ, 1971, 438). Слична је ситуација, нешто раније (1903-1904), у Никшићкој области у целини. Одлазили су појединци, али је било и читавих породица из Никшићке жупе, тако да се рачуна да их је из разних крајева пред Први светски рат било више од 5.000 (МС, 1997, 77).

Узроци емиграције били су различити. Осим природно-географских (карсни предели), била је то заосталост у пољопривреди, филоксера, неразвијеност путне и железничке мреже; престанак јавних радова у Херцеговини; политички разлози у вези са слободарским и војничким традицијама; ту је, и не на последњем месту, особена родовска и породична структура.

Да ово последње илуструјемо, навешћемо два примера из Чолаковићевих испитивања у Минесоти. Први пример се односи на породичну структуру у завичају исељеника. Већина од 500 Чолаковићевих информатора широм Америке потицало је из многочланих породица. Њих пет стотина имало је 2.676 браће и сестара, што је заједно с њима

чинило 3.176, односно 6,4 просечно деце по домаћинству у завичају (БЧ, 1973, 98). Разгранатост породице и терет породичних обавеза у завичају, на пример у Паштровићима пре сто година, види се из опорукe коју је Матици исељеника Србије недавно послао један од унука-наследника из Америкe (СММ, 1897, 1-5). Поменућемо неколико црногорских братстава у Пиви из којих су емигранти стигли до Дулута у Минесоти: *Благојевићи*, из Буковца, где их је било 70 домова; *Бојајићи*, из истоименог села на Планини пивској, одакле су се одсељавали у Доње Црквице, са 12 домова; *Крунићи*, из Доњег и Горњег Унча, братство са око 20 кућа; *Ушћумлићи*, из Горњег Унча, са око 15 кућа, итд. Дед Обрена Благојевића, Бећо, уживао је велики углед и био на челу вода својих братственика. Погинуо је 1912. године у борби на Пљевљима. Имао је четири сина, три удате и четири неудате кћерке. Након дедине смрти, у кућној заједници је још увек било дванаесторо чељади ("роба"), али су се браћа убрзо поделила. У задрузи се живело оскудно, а после њене поделе још сиромашније. Обренов отац Тодор, његова браћа Недјељко и Алекса, одлазили су до Првог светског рата и више пута у Америку, али без веће материјалне користи од те емиграције. Удаје преко реда није било. Најмлађа очева сестра није била "на полици" и чувала је овце, све док старија од ње, која је била "посиђела", није отишла за разведеног што је тада у Пиви био редак случај. Мајчина породица, Богдановићи са Пишча, били су знатно имућнији. И они су, све док је деда био жив, били неподељени (ОБ, 1985, 14).

Други пример се односи на политичке разлоге емиграције. Наиме, у Чизому је једна казивачица Чолаковићу испричала да је њен отац у завичају припадао партији која се борила за примену уставних начела у Црној Гори. Краљ Никола је страначке прваке бадио у затвор, све осим њеног оца и још једног човека, који су у последњем тренутку пред хапшење успели да се пребаце преко границе. Отишли су у Трст а затим у Америку. После неколико година, придружила му се породица, јер он није имао смелости да се врати у Црну Гору (БЧ, 1973, 33).

У Америку су, као што смо видели, ланчано и на рођачком, кумовском и пријатељском принципу једни друге повлачили. Привлачност Америкe, с обзиром на недостатак већих инвестиција у земљи, била је све већа. О тој земљи се говорило све најбоље, али нису изостајали ни најцрњи тонови. Истицане су с преувеличавањем могућности добре зараде ("Земља плива у благостању"; "Долари као лишће расту на дрвећу"). У ствари, не рачунајући тегобе путовања у потпалубљу, невоље на искрцалишту, био је то истински пут у неизвесност. Јер, стварност је била таква да се 1893. године у Минесоти посао могао добити само у јамским погонима рудника (неколико стотина метара под земљом), за 12,5 центи на сат, а радило се десет и више сати дневно (БЧ, 1973, 30).

"Црна Гора је нерадо гледала на толики одлив не само најбоље радне снаге, већ у првом реду војних обвезника, па је у почетку тај одлазак организовала влада, а затим га и сасвим забранила. Но, Аустро-Угарска, којој је тај процес одливања из Црне Горе, наравно, одговарао, и даље је чинила све могуће да га олакша. Она је не само основала центре за помоћ исељеницима, у Котору, и Дубровнику, него је слала своје агенте и по пивским, голијским, бањанским и другим селима, који су омогућавали да се добије аустроугарски пасош, па се путовало са њиме. Тако се одлазак у Америку, истина у мањој мјери, и поред забране, био продужио све до балканског рата" (ОБ, 1971, 438).

Уз неке незнатне новине донесене из Америке, последице исељавања биле су у завичају погубне: без радних руку оних највреднијих, рођаци су се запарложили дембелски очекујући помоћ извана; а по доласку печалбара из Америке, зарада се трошила недовољно промишљено и на брзину (МС, 1997, 79-80).

Крајем прошлога и почетком XX века, Црногорци су у јужном Чикагу имали своја друштва: потпорно удружење "Љубав Црногораца" и сестринство "Кнегиња Милица", која друштва су имала подршку са Цетиња (ЛП, 1934, 18-32). Међутим, било је критике на разједињеност тих друштава, верски карактер у њиховим именима, провинцијско обележје и борбу завичајних група за превласт у њима. Перо Слијепчевић је посебно критиковао Јована Томановића што је почетком нашег столећа пропагирао црногорство јер је то, наводно, било на уштрб српске слоге и јединства (ПС, 1917, 45-46, 50-52). А Црногорци у западном Дулуту, у првим годинама XX века, били су организовани на братственичком принципу у добротворна друштва: "Василије Острошки", "Пивски манастир" и др.

2.

У Минесоти су од Јужних Словена први били Словенци који су основали Крајинаград (Kraintown) и Brackway (БЧ, 1973, 38). Главни разлог насељавања у ове крајеве била је потреба за радном снагом у рударству, а неки од досељеника су се за Минесоту везали с обзиром да се она, у климатском погледу, убраја у "хладније државе" САД (БЧ, 1973, 145). Српска православна црква у рударском насељу Чизом, удаљеном стотинак километара од Дулута, подигнута је 1910. године и посвећена Св. Василију Острошком. Срби су се ту населили крајем XIX и почетком XX столећа. Један од првих председника црквеног одбора у Чизому био је Црногорац, Милан Павићевић.

По попису из 1910. године, у Америци је било 16.676, Срба из Аустро-Угарске, 4.321 из Србије и 3.724 из Црне Горе. Међутим, у САД је између 1899. и 1910. ушло неколико пута више Бугара, Срба и Црно-

раца (97.391). За разлику од ових Чолаковићевих података, П. Слијепчевић наводи нешто већи број Црногораца (3.961), од тога 3.886 рођених ван САД, уз напомену да су сви навели да говоре "црногорски" (ПС, 1917, 7).

Што се тиче самог механизма одласка из Пиве на рад у прекоморске земље, веома је илустративан и по много чему типичан пример Тодора Благојевића. Тодор је, наиме, имао прилику да оде у Швајцарску на усавршавање у пољопривредним наукама, где је желео да га пошаље даљи рођак војвода Лазар Сочица. "Радије се одлучио да иде на рад у Америку и војвода му је дао, пуну торбу перпера' за путни трошак, (...) убрзо се вратио, оженио, продао оне двије-три козе што су му дошле у дио и поново са женом отишао у Америку. Тамо је радио у неком руднику, а мајка кувала храну и прала веш нашим радницима све док није избио Први балкански рат. Као добровољац био је на Скадру, а одмах по рату је и трећи пут отишао у Америку, овога пута сам. По избијању свјетског рата, поново се вратио као добровољац у црногорску војску. Пољопривредом се мало бавио, али је, можда, први у Пиви почео сијати парадајс и зелену салату" (ОБ, 1985, 15). И неке друге новине у кући Благојевића могле би се довести у везу с троструким Тодоровим боравком у Америци. Још неки догађаји из Тодоровог животописа веома су типични за црногорску исељеничку популацију у Америци. За време другог његовог боравка у Минесоти, родио му се новембра 1912. син. Кад је дечкић имао 12 дана, стигла је вест да му је деда погинуо на Пљевљима. Родитељи су одмах крстили дете да би могли да крену на пут. Крштени кум је био Милош Крунић из Унча, свештеник Стеван Божићковић, из Лике, а дечак је добио име по деди - Обрен.

Као што је већ поменуто, већина наших исељеника живела је у етнички мешовитом периферијском делу западног Дулута, који је име добио по презимену предузимача који је градио радничке кућерке (Raleigh St.). Матичне књиге западног Дулута нису сачуване. "Родитељи су, пише О. Благојевић, преко океана путовали више од мјесец дана. Не само што су и уопште превозна средства тада била спорија, него мора да су они путовали каквим теретним бродом, као сиротињи једино и приступачним. Мајка је имала морску болест, па ме је дојила нека Италијанка која се звала Анђелина и која је такође имала новорођенче" (ОБ, 1985, 5-6).

Вишеструки уласци и инверсне сеобе из САД су карактеристични за наше исељеништво у прве две деценије XX века. На то указују збирни подаци за повратнике у време 1908-1923. године. У том петнаестогодишњем периоду, како наводи Б. Чолаковић, у Сједињене Америчке Државе је ушло 104.808 Бугара, Срба и Црногораца (пореклом из Србије и Црне Горе), а Америку је напустило 92.886, тако да је у тој земљи преостало 11.922 наших људи из тих крајева, што значи да се од

стотине досељених у том периоду 90 вратило у завичај. Враћали су се не само наши исељеници: у то време се у Турску вратио приближно исти проценат Турака - 11.330 од 13.147 (БЧ, 1973, 52 и 162). Одређујући чинилац, сматра Чолаковић, није најчешће било лично негативно искуство у земљи усељења, већ породичне прилике и опште стање у завичају. Многи су се колебали, па су по неколико пута одлазили и враћали се. А неки су у завичај одлазили само да обиђу рођаке или да се ожене (БЧ, 1973, 53). За многе повратак није био успешан. Некима су се наде изјаловиле, а било је и оних који су се вратили нарушеног здравља (БЧ, 1984, 7).

На ту несталност од утицаја је могао бити маскулинитет наше исељеничке популације. Од свих упоређених усељеничких група, Бугари, Срби и Црногорци су имали најмањи проценат жена (4,3%) и деце до 14 година (1,7%); у питању су биле, дакле, праве радне миграције претежно мушких лица, старости 14-44 године (95,8%). Мали проценат жена међу усељеницима недвосмислено указује на почетни стадиј имиграције, њен печалбарски и сезонски карактер. За довођење породице, тј. обезбеђење новца за карту (60-80 долара), било је потребно око пола године мукотрпног рада и одрицања (БЧ, 1973, 41-43). У вези са маскулинитетом наше исељеничке популације је и каснија неусклађеност полне структуре. Од три јужнословенска народа у Америци, најнеусклађенију полну структуру у раздобљу између 1910-1960. имали су Срби, и то претежно али од преко 45 година, а најусклађенију Словенци (БЧ, 1973, 97).

Рударство је било веома напоран и опасан посао, а инциденте ситуације и удеси честа појава, нарочито почетком XX века. При томе, по причи једног нашег исељеника из рударског басена Минесоте, бездушни надзорник је наређивао, на пример, да се у случају несреће, најпре спасавају муле, па тек онда затрпани рудари. Уобичајено је било да англосаксонски надзорници наше раднике зову "brainless slaves", што значи празноглави робови (БЧ, 1973, 150).

Када је 1910. године изграђено насеље Гера за раднике U. S. Steel и Universal Atlas Cement већи део наших људи се преселио из радничког предграђа Raleigh St. и West Dulutha, заузевши доњи део нове колоније, тзв. Lower Gary, а задржавши углавном исти тип суседских односа. Са почетком градње српске цркве Св. Ђорђа у Гери, двадесетих година, и могућношћу добијања посла у поменутиим индустријским погонима, то пресељење из Западног Дулута и неких рударских насеља Минесоте било је још масовније.

Српски исељеници су имали знатног удела у ослобођењу завичаја (БЧ, 1982, 13). Рачуна се да је око 17.000 добровољаца из разних српских колонија прешло Атлантук да би помогло Србији и Црној Гори у Балканским ратовима 1912. и 1913. године и у Првом светском рату (БД, 1982, 27). Примера ради наводимо да је Марко М. Бошковић,

упркос одбијању црногорске владе да њему и друговима обезбеди превоз, довео на Цетиње 78 добровољаца с Аљаске да би учествовали у Балканском рату. То исто је учинио 1915. године (МП, 1918, 36-37). Истакнути гуслар Петар Перуновић, као народни рапсод, неуморно је обилазио српске колоније у САД ("Силазио сам на гвоздени појас жељезне и хладне Минесоте") и епском песмом мобилисао добровољце (МД, 1991, 7, 52, 77. 90).

Први светски рат означио је вишегодишњи прекид усељавања, особито за земље из којих је имиграција касније почела. Процес спајања раздвојених породица (муж са одраслим сином или синовима у САД, а жена са ситнијом децом и старим родитељима у завичају) одвијао се у времену од 1919. до 1924. године (БЧ, 1973, 53). Добар број наших исељеника је у том времену превео чланове својих породица у САД. Зато се прва фаза нашег исељеништва не завршава крајем Првог светског рата, већ 1923. године.

3.

Од године 1924. квота за Краљевину СХС сведена је на 1.000 усељеника годишње (БЧ, 1973, 43, 64), што је практично зауставило емиграцију у САД са југословенских простора. Па ипак, у времену 1924-1929. године из Црне Горе су у прекоморске земље отишла 1.324 човека, а оданде се вратило 1.016, што је процентуално највећи број повратника од свих осталих југословенских покрајина (БЧ, 1973, 67).

За временски период између два светска рата постоје статистички подаци о занимањима наших исељеника, квалификационој структури, просторном размештају, власништву некретнина (кућа) и матерњем језику. Понекад су то подаци за САД у целини или за Минесоту посебно, за све Јужне Словене или само за Бугаре, Србе и Црногорце, но ипак су корисни за стварање опште слике о нашем исељеништву у Америци.

Године 1921. је у рудницима гвожђа, цинка, бакра и угља, топионицама и рафинеријама радило 57% досељеника из југословенских земаља, што је битна промена у односу на њихова прва занимања - воћарство и рибарство, где им се проценат свео на 7 (5+2).

Осим што су радили на најтежим пословима, наши сународници (пописна категорија "Бугари, Срби и Црногорци") одликовали су се најнижим постотком квалификованих радника (3,3) од свих досељених Јужних Словена, уз највећи проценат (47,7%) запослених на фармама.

Двадесетих година рударска област Великих језера, укључујући Гвоздени мајдан (Iron Range) у северној Минесоти, затим Дулуту и бакарно подручје северног Мичигена - два су од 17 подручја концентрације наших исељеника у САД. У тој деценији, услед механизације

и аутоматизације рударства, наши исељеници су принуђени, у потрази за послом, да се селе у друге савезне државе (Монтана, Колорадо, Луизијана, Еризона, град Њујорк).

Међутим, и 1937. године наши сународници су били концентрисани у 48 мањих рударских насеља Минесоте, а затим Пенсилваније, западне Вирџиније и Колорада.

Тридесетих година три четвртине пописаних у Минесоти живело је у отплаћеним кућама, с тежњом да пређу у лепше и скупле домовне. Куће у власништву нису имали углавном они који су се спремали да старост проведу у завичају.

По етничком саставу, у Минесоти је године 1930. било 1.118 Срба (мушких 795, женског пола 323, што значи да се задржао почетни веома изражени маскулинитет наше популације); Словенаца је било 5.616 и Хрвата 2.267, са знатно уравнотеженијом полном структуром.

Српскохрватски као матерњи језик бележен је у пописима од 1910-1960. у Пенсилванији, Минесоти и Монтани. Касније се то, услед унутрашњих сеоба и нових одредишта досељених након Другог светског рата, променило у корист држава Њујорк и Калифорнија, у Минесоти се проценат људи који су говорили српскохрватски стално смањивао (1910.-6,5%, 1920-4,4, 1930-3,1, 1940-2,8 и 1960-1,8%). Занимљиво је истаћи да су у анкетама до 1920. године многи од наших неписмених људи одговарали да им је језик "херцеговачки" или "црногорски" (БЧ, 1984, 10-166).

У нашим колонијама у Минесоти се у време између два светска рата још увек гуслало. Петар Перуновић је обилазио рударска места, а сам је радио као учитељ у главном граду ове државе, Минеаполису - Сен Полу.

Први председник Црквеног одбора у Гери (Дулут) био је Петко Р. Пејовић, који је у Америку дошао 1907, а из Гере се тридесетих година преселио у Чикаго. Међу приложницима цркве Св. Ђорђа у Дулуту (завршена 1923. г.) су и Милован и Анђа Чогура, који су једну од витража посветили родитељима Николи и Милуши, браћи Тодору и Вукашину, синовцу Мирашу. Црквена школа је основана 1924. године, а Коло српских сестара 1928. године. У прошлости је било више, а 1973. године је постојало само једно потпорно друштво Св. Тројице.

Из Матичне књиге рођених у Дулуту, до краја Другог светског рата, дознајемо уже порекло 22 црногорске породице, везане за ову парохију. Од њих, 6 је из Пиве: *Бојаји* (Горње Црквице, Пива, Никшић), *Дондић* (Пива, Пивска планина), *Живковић* (Црквичко, Црна Гора), *Јојић* (Пива), *Крунић* (Унач, Планина, Пива), *Уићумлић* (Пива); још 7 из Никшића: *Бошковић*, *Јовановић*, *Ковачевић*, *Мијајновић*, *Мићуновић* (Мокра, Пива), *Никчевић* (Међеђе), *Перовић*; из Дробњака су били *Прерадовић* и *Подјара*. Из других крајева Црне Горе били су у време 1923-1945. године пореклом родитељи чија су деца крштена

у Дулуту: *Асановић* (Зета), *Глушац* (Зубали, Рудинска нахија), *Зубер* (Угње, Цетиње), *Пејовић* (Братоножићи), *Пејричевић* (Цеклини, Подгорица, крстио на почетку цитираног О. Благојевића а крштени кум је био Крунић из Унча), *Радоњић* (Кучи), *Раичевић* (Рожица). Већ је поменуто да је окупљавање вршено првенствено на ускоетничкој основи: кумовао је Пивљанин Пивљанину, затим су кумовске везе склапане између Црногораца из других делова Црне Горе и Пивљана (Зуберима, Угње-Цетиње, кумовали су Максим Дондић из Пиве и Павле Перовић из Никшића); најзад, кумство је настајало између Пивљана и других Црногораца са Личанима (Мићуновићу, Никшић, кумовао је Стево Кртинић, а Корици Данило Баста).

У раздобљу 1923-1946. године, црногорски партнери склопили су један хомоген и шест етнички или национално мешовитих бракова. Етнички хомоген брак склопио је Црногорац који се оженио удовицом Црногорком. Двојица Црногораца оженила су се Српкињама (један се венчао 18-годишњом Српкињом из рударског насеља Чизома у Минесоти, рођеном у Америци; други се оженио Српкињом Вучковић). Црногорац Корица се 1936. године венчао с Хрватицом Крмпотић, а други Црногорац се 1946. г. оженио Швеђанком римокатоличке вере, Патерсон из Висконсина. За време од 1923. до 1926. године удале су се две Црногорке, једна за Херцеговца, а друга, удовица, за Личанина. Били су то, може се рећи, само почеци етнички и национално хетерогених бракова наших исељеника у Дулуту.

Од десеторице умрлих Црногораца (у временском периоду 1924-1945. г. није умрла ниједна Црногорка), четворица су Пивљани (Бојат, два Крунића, Радовић); из Никшића су била родом двојица (Перовић, Стаматовић); из Васојевића (Станковић) и из других предела Црне Горе тројица (Вуковић, Брајовић, Корица). Од њих десеторице, петорица су били нежењени; један је био "нерзванчен", једном је жена живела у Југославији; један удовац; једнога жале и за њим остају двојица синова, а само једнога оплакује супруга. Само је један поживео 70 година, а деветорица су умрла напунивши 45-62 године. Узроци смртности су различити: болест плућа, "прехлада", запаљење бубрега, рак у стомаку, "од операције", срчана болест (*coronary seler*), док су двојица страдала несрећним случајем (један је изгорео у пожару, другог је прегазио ауто). Прва шесторица умрлих сахрањени су на различитим гробљима: Wakefield cm., Proctor cm., Warkegon Crosby Mr, Ironwood im Michigan, и двојица на дулутском гробљу Oneida. Четворица су сахрањена, као и већина касније умрлих наших људи у Дулуту, на Гери најближем гробљу Oneota.

4.

У првим годинама после Другог светског рата у Минесоту је стигло око 500 наших људи. Главнину су чинила тзв. расељена лица,

претежно ратни заробљеници из Немачке, али и они који су по неколико година провели у Аустрији, Италији, Француској. За ове људе рударске области САД нису више нудиле могућности доброг запослења, па су њихова одредишта у већој мери била државе Илиноис, Охајо, Калифорнија и велике урбане агломерације попут Чикага и Њујорка. У Минесоти је ту улогу имао Сент Пол - Минеаполис, а релативно високу концентрацију људи југословенског порекла задржало је рударско насеље Хибинг (1.394 или 19,1% укупног броја становника у месту), уз видљив утицај Југословена у свим аспектима живота урбане заједнице (БЧ, 1984, 117).

Теренска проучавања која је 70-тих година у области Гвозденог мајдана (Iron Range) обавио Б. Чолаковић указује истовремено на сталност и специфичну мобилност наших исељеника у овом рударском пределу Минесоте. Оне се огледају у следећем; 1. две трећине анкетираних исељеника и њихових потомака представљали су категорију оних који се нису селјакали; 2. четвртину су чиниле особе које су из других америчких држава где такође живе Срби долазиле у овај басен да раде, односно они Минесоћани који су одлазили у друге крајеве трагајући за послом и затим се враћали назад, и 3. карактеристична мобилност друге генерације; две трећине младих мигрирало је ради школовања за друга а не традиционална занимањима и не само на колеџима, већ и на редовним и последипломским студијама. Међутим, ова појава има и своју другу страну. Четвртина од укупног броја потомака наших исељеника у овом делу Минесоте завршавала је само осмогодишњу школу, остајући тако без стручног образовања.

У овој, веома изолованој и усамљеној групи наших људи минималан је, нажалост, постотак билингвитета у трећој генерацији младих, а најважнији чинилац културне асимилације су етнички мешовити бракови. Однос према вери праотаца је добар: две петине старијих особа је редовно одлазило у српску православну цркву, приближно толико је читало штампу на матерњем језику, а преко 80% је изјавило да би, као некад, опет одабрало САД као земљу у којој ће живети. Већина је ипак, недовољно имућна, те нису посећивали рођаке у Југославији (БЧ, 1984, 72-159).

Из Дулута (Гера), чији је географски положај неупоредиво повољнији од оних које имају рударска насеља Минесоте, мобилност нашег живља је нарочито појачана од краја 60-тих година након што су, из еколошких разлога, затворене челичана и цементара у Гери, а људи изгубили радна места. Већина млађег света се одселила у велике градове Минеаполис у Чикаго, а они мало имућнији су отишли у Калифорнију и Флориду. У Геру се од тада само понеко досељавао, и то углавном из рударских колонија Минесоте. Из напред поменутих разлога, патуљаста српска етничка заједница у Гери је, у време мојих испитивања 1985. године, бројала 57 домова у којима је било 16 српских

етничких хомогених брачних веза, док су у 41 случају били у питању етнички хетерогени бракови с партнерима пореклом од 12 народа. Срби су у погледу склапања етнички хетерогених бракова негде у средини - истиче Б. Чолаковић - између затворених Словенаца и отворених Хрвата (БЧ, 1984, 9).

У другом и трећем покољењу наших исељеника у Гери, који су се венчавали 1947-1985, само се два брака могу сматрати етнички хомогеним (Јелена Зубер, Црногорка, 1952. удала се за Душана Кнежевића, Личанина; Петар Зубер се 1955. године оженио Анком Гријак). Шест бракова с партнерима друге националности склопили су младићи а исто толико девојке црногорског порекла. Код овога треба напоменути да је од 50-тих година, с обзиром на претходна брачна мешања, све теже утврдити ко су партнери црногорског порекла. Структура етнички хетерогених бракова после Другог светског рата је различита. Младожењама црногорског порекла невесте су Швеђанке и друге Скандинавке које, по правилу, прелазе у православље (женици: Раде Перовић, Борђе Ушћумлић, Роберт Зубер, Милош Бојат, Душан Асановић, Кенет Robert Rish по мајци Бојат). И шест невеста црногорског порекла удало се за инородне (Олга Ушћумлић, Јелена Глушац, Љубица Ruby Ушћумлић, Марија Зубер, Драгица Зубер, Stephanie Boyat).

И даље, Црногорцима на венчању кумују Црногорци, али и Личани, Срби из Книнске крајине који су се у Гери појавили у послератном таласу досељеника. Крајем педесетих има примера укрштеног кумства (Перовић - Зубер). Међутим, од средине 70-тих година за кума на венчању у Гери узима се најближи рођак истог презимена.

На великој прослави поводом 25-годишњег јубилеја цркве св. Великомученика Георгија у Дулуту један од главних говорника био је Лука Пејовић, тајник Централног одбора Народне одбране (СД, 1948, 3). Другу витражу цркви је 1971. године посветила Family Boyat in memory of our loved ones. Године 1973. приликом 50-годишњег јубилеја српске цркве у Дулуту, од осам црквених татора двојица су били потомци црногорских исељеника (Роберт Бојат и Душан Асановић).

У раздобљу 1946-1954. године умрло је у Гери још 11 лица пореклом из Црне Горе, од тога 5 жена. Три од њих су биле удате, једна је била разведена, а једна је у матицама означена као "самац" (71 г.). Од три умрле удате жене, две су биле удате за инородне партнере (Хлипа, Brandt). Једна, девојачко Ушћумлић, умрла је у 32. години, а Ј. Г., девојачко Ђурановић, извршила је самоубиство у 47. години. Од шест умрлих мушкараца у том раздобљу, четворица су била без породице (један није био жењен, 78 г., а тројица су означени у матицама као самци - 69, 66, 65 година). Пореклом из Пиве их је било четворо (2 жене: девојачко презиме Ушћумлић и Кнежевић, Црквице; 2 мушкараца: Пиште, Борковићи). Још двоје је било из Никшића (Никшић, Глибавић; Вукосав, Одаловић), а остали из Жупе Добротске, из Црне Горе

без наведеног места, односно жене рођене у Америци. Сви они су сахрањени на дулутском гробљу Oneota. На већини старијих споменика на овом гробљу, чији назив индијанског порекла се изговара Аниота, уклесани су подаци о месту рођења преминулих, као: Горње Мратиње у Краљевини Црној Гори; затим се на основу података с плоче може закључити да је умрли Црногорац - рођен 1885. године у Србији; Пивљанин или Морачанин, већином из западног Дулута за којим жале "братственици", чланови потпорних друштава карактеристичних имена: Пивски манастир, Василије Острошки и др. На споменицима је само један покушај епитафа - детету Црногорца и један пример величања покојникових заслуга (гроб Драга Пекова Никчевића). Као један од најважнијих података на водоравно положеним надгробним плочама истиче се учешће у Другом светском рату (Z. Voyat, P. Perovich).

Сусревши се у америчкој средини с потпуно различитим животним стилем и свесни свођења или губљења завичајне средине у захукталом индустријском друштву, поготово што их је већина живела уз кумове и саплеменике а без жена главних чувара традиције, настојали су да сачувају неке основне вредности које су први исељеници усвојили у Црној Гори, Боки, Херцеговини и Лици (АС, 1990, 143). У томе су делимично и успевали у гетима попут овог минијатурног у Гери (Дулут, Минесота).

Литература и извори

- Благојевић, Обрен "Мој живот", Изабрана дјела 11.
Благојевић, Обрен, "Пива. Природа, историја, етнографија, револуција", Београд 1971.
Добричанин, Мирко "Славни гуслар Перун", Београд 1991
Drljača, Dušan "Grobља Srba u dijaspori, Etnoantropološki problemi kao svedočanstvo savremenih etničkih procesa, 7, Београд 1990, 67-73.
Дрљача, Душан "Сведеност имигрантске поткултуре Срба у Сједињеним Америчким Државама", Зборник радова Етнографског института САНУ књ. 20, Београд 1989, 45-6.
Ердељан, Боривој "Роберт Биглер припрема проповед за Конгрес", "Политика", 1998, 4.
Матична књига вјенчаних Цркве св. Ђорђа у Дулуту, 1923-1985.
Матична књига крштених Цркве св. Ђорђа у Дулуту, 1923-1985.
Матична књига умрлих Цркве св. Ђорђа у Дулуту, 1923-1985.
Опорука Stjepana Mitrova Medina iz Kašćela /1897/.
Rejović, Luka "Srbi u South Chicagu", Џикаго.
Rejović, Luka "Srbi u St. Luisu", St. Luis, 1934.
Radaković, Mile J. "Chicago i okolica / kroz Illinois /", 1918.

- Ракочевић, Новица, "Црна Гора и Аустро-Угарска 1903-1914", Титоград 1983.
- Сарић, Милан "Никшићка област 1878-19180", Београд 1997.
- С.Д. "Са јубиларне прославе у Дулуту", "Американски србобран", 14. септембар 1948, Питсбург 1948, 3.
- Симић, Андреј "Српска породица у САД", Сеобе Срба некад и сад, Београд 1990, 139-146.
- Слепчевић, Перо "Срби у Америци", Белешке о њиховом стању, раду и националној вредности, Женева, 1917.
- The St. Vasilije of Ostrog Serbian orthodox Church, Chisholm Mn 75 th Church Anniversary and 38 th Minnesota Serbian Days Chisholm Mn, 1985.
- The St. Georg Serbian orthodox Church, Duluth Mn Golden Anniversary, Duluth Mn, 1973.
- Црква св. Ђорђа у Дулуту, Приложници, посвете и спомен-плоче, Дулут, 1985.
- Čolaković, Branko "Geographic distribution of South Slavs in the United States 1910-1970", Duluth Mn, 1977.
- Čolaković, Branko "Serbian emigration to the United States: Causes and impact on the old country", Washington DC, 1982.
- Čolaković, Branko "Serbian settlements in the United States", Mankato Mn, 1984.
- Čolaković, Branko "Creats and Serbs on Minnesota's Iron range", Chisholm Mn 1984.
- Čolaković, Branko "Yugoslav migrants to America", San Francisco, 1973.

Dušan Drljača

EMIGRANTS FROM MONTENEGRO IN DULUTH (MINNESOTA, USA)

- according to ecclesiastic sources -

Summary

By the middle of 19th century emigrants from Boka were sailors and fishermen, fruit growers and caterers in first Yugoslav colony in New Orleans, and than in Butte (Montana). Increased participation of emigrants from Montenegro from 1902. Montenegrins in mining settlements of Minnesota - western Duluth and Gera.

Causes of emigration, especially from Piva and region of Nikšić, with special emphasis on clan and family structure. Chain departures on basis of principle of relatives, kinship through being godfather and friendship. Typical mechanism of travel, multiple entries in USA, inverse migrations. Insignificant novelties from America and detrimental consequences of emigration in homeland. Masculinity of our emigration population and subsequent lack of balance in gender structure - traits of

---

initial emigration stage. Participation of volunteers from emigration in Balkan Wars and in First World War.

"Merging of families" until 1923. After mining employment in iron and cement works. Closing of those installations in Gera for ecological reasons. Migration to big cities and other states of the USA in search for job. Ethnic mixed marriages as the most important factor of cultural assimilation. Finally, efforts to preserve some basic values, transferred from Montenegrin homeland in progressing industrial society.

Kaštelastva u Paštroviće 7 Oktobra 1897
pred podne

Nr 19
Okt. Tade: VI
1897

O P O R U K A

Ja Stijepo Mitrov Medin iz Kašćela naodeći se u svoju kuću, pri godinama i nešto slab a pritom u čistu i zdravu pamet prizvah kod sebe: Popa Luku Maguda, Toma Stijepova Gregovića i Gjura Vidova Zenovića da budu svjedoci ovoj mojoj jednoj posljednjoj naredbi i volji.

- 1va Sve moje pokretno i nepokretno imuće kao goć dug gdje goć mi ko što duguje, također gotovinu koja bi se našla ostavljam mojim sinovima to jest sinovima mog brata Vasa a to: Mitru, Milu, Vladimiru, Velimiru, i Slavomiru prozvanom Stijepu, /ako bi slučajno mojeme bratu Vasu u buduće vrijeme rodio se još koji zakoniti gjetić to onda da on i oni budu imat u moje nasljedstvo sva prava kao pojedini od više imenovatih sinovaca.
2. Naredjujem mojem bratu Vasu i gorepomenutim sinovcima da mojoj sestri Stani udovici pok. Stanka Zenovića bude za nje života moja kuća otvorena, i to 1 soba u istoj kući na nje raspoloženje i da bude imat od domaćih svaku službu, potrebe i posluh.
3. Moja bratanična Slavijanka udata Cvijetković primila je od mene prćiju za udatbu, uz ovo naređjujem mojem bratu i sinovcima da svoju kćer i odnosno sestru Slavijanku dočekuju u kuću po mjestnom običaju.-

4. Naregijujem mojim nasljednicima da svoje neudate sestre Ljubu, Anu i Jelku te ime se ukaže sreća i prilika budu prćijat kako budu najbolje mogući i izdržat ostale potrebite troškove za svadbu.
5. Osobito naregijujem mojim nasljednicima i administratoru kojeg ću niže imenovat i strogo zabranjujem da nipošto ne smiju moju ostavljenu im nepokretnost prodat niti založit već da se trude i da obragjuju zemlje na njihovu korist.
6. Koji od mojih nasljednika budu u svijet otsutan izvan doma živjet da nemaju od onih nasljednika koji budu doma stojat i radit, nikakve račune od bilo kakvih prihoda iziskivat.-
7. Ako bi se koji od mojih nasljednika u svjet nastanio i oženio te nebi htio sa svojom fameljom doma doć za živjet i mućit se u tom slućaju njega i njegovu djecu iskljućujem od nasljedstva.
8. U slućaju da nijedan od mojih gorepomenutih nasljednika ne uzima muškog poroda to onda moja je živa želja i naredba da sve moje pokretne i nepokretne imuće bude se prodat i od učeranih novaca da se kapitališe jedan fond kojeg zavjetujem Mjesnom Srpsko Pravoslavnom Opštestvu Kaštelastvanskom za najibolje mjesne koristne svrhe kako budu ćlanovi istog opštenstva iz govora našli za dobro, i ćlanovi opštenastva bira u Društvo s jednim od vigjenih Medina iz Kašćela da budu izvršitelji ove moje naredbe; ovaj Fonda da bude nosit ime "Fond Kapetan Stijepa Mitrova Medina za dobrotvorne mjestne svrhe u Kaštelastvu.

9. Kad goć bi se imala počet gradit
kuća za Srpsku Čitaonicu u Kaštelastvi
naregjujem mojem administratoru
i nasljednicima da odma
dadnu u pomoć moji osobiti prilog
iz gotovine fior: a: ar: 100/jednu stoti-
nu fiorina / a to za zgradu pomenutog doma.-
10. Imenujem za administratora svega
moga moga pokretnog i nepokretnog
imuća moga brata Vasa i preporu-
čujem istom da kad bi htjela volja
Božija pozvat me na onaj svijet
da mi učini uredan pogreb i želim da
budem pogreben pred crkvom Sv. Tome
u grobnicu moje pok. majke ako do
tad ne bude ugrajena moja osobita
raka.-
11. Nek bude proklet svaki onaji ko bio
te se bute protivit ovoj mojoj poslje-
dnjoj volji i zapovjedi.
Pri čistoj zdravoj svijesti ovu moju
posljednju volju pred prisutnim i podpi-
satim svjedocima svojeručno potpi-
sujem i potvrgjujem

Stefan Medin s/r
pop Luka Magud svjedok na oporuku
i potpis
Tomo Stijepov Gregović svjedok na
oporuku i potpis
Gjuro Vidov Zenović svjedok na oporuku i
potpis

Nr 2175

Iv 147-1897 .... oggi ill presente testa
.... pubblicato colle formalita di legge
Dall. Guidzio .....

Rudna 23 Ottobre 1897
L.J.R. Guidice
L.S. Sikorski m/p

Текст опоруке Стијепа Митрова Медина, упућен од Матице исељеника Ср-
бије, прочитао и преписао др Душан Дрљача, виши научни сарадник Етнограф-
ског института Српске академије наука и уметности, Београд, Кнеза Михаила 35/
III.